CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE PROVINCIE NOORD-BRABANT

GEMEENTE OIRSCHOT

Rijksdienst Monumentenzorg Zeist • Bibliotheek

INHOUD:

1.	Woord vooraf	3
2.	Criteria	4
3.	Werkwijze	7
4.	Historische karakteristiek van Oirschot	10
	Landschap	
	Nederzettingen	
	Bebouwing en groenelementen	
5.	Overzicht van straten, gebouwen en groenelementen	18
6.	Literatuurlijst	
7.	Kaart gemeente Oirschot (bijlage)	

MON8

1. WOORD VOORAF

Dit rapport over Oirschot maakt deel uit van de serie cultuurhistorische inventarisaties van Noord-Brabant. Het geeft per gemeente een overzicht van de waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen in de steden en dorpen van de provincie.
De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabantse cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht urgent gemaakt. Ondanks de vervlakking en schaalvergroting bezit elke gemeente een eigen karakter in de bebouwing van de kern of het buitengebied. We doelen daarbij zeker niet alleen op de erkende monumentale gebouwen, maar evenzeer op de boerderijen, woonhuizen, fabrieksgebouwen, bruggen en sluizen, wegkruisen of een ijzeren sierhek en dorpslinde. Ook nieuwere zaken van kort voor en na de tweede wereldoorlog vragen hier en daar de aandacht.
Elementen uit het verleden kunnen als essensieel beschouwd worden voor de verscheidenheid en herkenbaarheid en daarmee voor de leefbaarheid in het algemeen.

Na het monumentenjaar 1975 heeft het provinciebestuur besloten om de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing van de provincie vast te doen leggen. Hiervoor is in 1976 de "Inventarisatiecommissie Brabantse Monumenten" ingesteld. In deze commissie waren onder voorzitterschap van gedeputeerde drs. Y.P.W. van der Werff vertegenwoordigd: de Provinciale Planologische Dienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Stichting Het Brabants Landschap, de Provinciale Commissie Noord-Brabant van de Bond Heemschut, de Stichting Menno van Coehoorn, de Stichting Huis en Hoef van Brabant, de Boerderijcommissie van Brabants Heem, de Werkgroep Monumenten en Musea van de Culturele Raad, de Historische sectie van het Provinciaal Genootschap, de Stichting Monumentenwacht, de Kring van Archivarissen, de Stichting tot behoud van monumenten van Bedrijf en Techniek in het zuiden des Lands, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en enkele deskundigen à titre personnel. In een later stadium is het voorzitterschap overgenomen door Gedeputeerde drs. J.M. van der Hart.
In september 1979 is een drietal inventarisatoren aangesteld om een werkmodel te ontwikkelen en veldwerk en rapportage te verrichten. In 1982 is de IBM opgeheven waarna de begeleiding van het project aan de pas benoemde Provinciale Monumenten Commissie is overgedragen. Het rapport dat voor u ligt vertegenwoordigt een momentopname van een steeds voortschrijdende proces van veranderingen in de bebouwde omgeving.
Onderzoek en veldwerk vonden plaats in 1980 (De Notel) en 1986 en werden verricht door drs. C. Hettema, drs. A.J.C. van Leeuwen, drs. N.C.M. Maes en H.Th.M. Ruiter, arch. HBO.
Zij ontvingen waardevolle hulp van de gemeente Oirschot in de persoon van de heer Van Steensel en van het Streekarchief in de persoon van de heren Suijkerbuik en Mijland.
Wijzigingen die zich na deze datum voordeden, konden om organisatorische redenen niet meer in deze uitgave worden verwerkt.

's-Hertogenbosch, september 1988.

2. CRITERIA

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking kwamen, moest uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurde aan de hand van een aantal criteria, die verder in dit hoofdstuk groepsgewijs worden omschreven.
Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het produkt van een - al dan niet geleidelijke - historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel net zo goed voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk. Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurverstorende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nu nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken. Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 hun uiteindelijke vorm kregen. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.

Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek zijn alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

o <u>Architectonische en kunsthistorische criteria</u>

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedebouwkundige of kunstenaar
- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw) techniek, (bouw)- type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

o Planologische, landschappelijke en stedebouwkundige criteria

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten en erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onderdeel van een historische stedebouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

o Sociaal- en cultuurhistorische criteria

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, was het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere.
Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudigvoorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werpen, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote - zo niet dominerende - rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontlenen vooral daaraan vaak hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorde situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen. Tenslotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheidswaarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

Onnodig te zeggen dat genoemde criteria niet alleen van belang zijn in het kader van deze inventarisatie. Zij spelen een cruciale rol bij het concrete monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant: bij het bepalen van de prioriteiten voor het behoud* van cultuurhistorisch waardevolle objecten en het ontwikkelen van het daarvoor meest geëigende instrumentarium.

---

* Naast genoemde criteria zullen in de praktijk ook andere factoren (bouwkundige staat, mogelijkheden tot functiewaardering, beschikbare middelen e.d.) het eventuele behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten bepalen.

3. WERKWIJZE

Bij het in kaart brengen en beschrijven van de verschillende cultuurhistorisch waardevolle objecten, met het doel een overzicht te geven van wat in de provincie op dit gebied bewaard is gebleven, werden de samenstellers met een aantal beperkingen geconfronteerd.
Om te beginnen was het met de beschikbare mankracht en financiële middelen, gelet ook op het tijdsbestek waarbinnen de werkzaamheden moesten worden afgerond, nauwelijks mogelijk uitvoerig bronnenonderzoek te verrichten naar de geschiedenis van een bepaald gebied. Men was voornamelijk aangewezen op de beschikbare informatie, die doorgaans schaars aanwezig en bovendien niet altijd even betrouwbaar bleek.
Daarnaast waren er ook problemen van meer praktische aard. Zo leende, vooral in dicht bebouwde kommen, de situatie er zich niet altijd voor om bijvoorbeeld alle gevels van een gebouw nauwgezet te bestuderen. Voor interieurs gold dit in nog sterkere mate; deze konden slechts bij hoge uitzondering worden bezichtigd.
In verband daarmee kan het hier gepresenteerde materiaal slechts een indruk geven - zij het dan ook een redelijk verantwoorde - van de in de gebouwde omgeving aanwezige waarden, die voorwerp van monumentenzorg kunnen zijn en die bij planologische beslissingen in de beschouwing moeten worden betrokken.

Bij het bestuderen en beschrijven van de objecten is, zoals al aangestipt, de samenhang met de directe omgeving en met de nederzetting als geheel voortdurend goed in het oog gehouden. Een object kan, als deel én als exponent van een groter geheel, immers niet adequaat worden beschreven, als dit totaalbeeld bij de onderzoeker ontbreekt.
Belangrijke aanknopingspunten voor dit totaalbeeld vormen onder meer de specifieke kenmerken van de omgeving (hoogteligging, reliëf, perceelsvorm, bodemgebruik e.d.), die een rol hebben gespeeld met betrekking tot de plaats en aard van de nederzetting.Zo is er een hemelsbreed verschil tussen het landbouwgebied in de polders van Noordwest-Brabant en, om wat te noemen, een Kempens akkerdorp. In het eerste geval domineert het open, vlakke land, met zijn grote, verspreid gelegen boerenhoeven; in het tweede geval hebben we te maken met een veel kleinschaliger akkerstructuur met een lint van boerderijen, gelegen op de oeverwallen van beken. Behalve het onderkennen van verschillen in "decor", is ook het bepalen van de invloed daarop van historische en sociaal-economische factoren - als conjunctuur, machtspatronen, bestaansmiddelen, verkeersbindingen enz. - van groot belang voor het invullen van dat totaalbeeld. Een goed voorbeeld daarvan is Vught, dat zijn vorm met Markt en stationsbuurt kreeg onder invloed van de oude hoofdwegen tussen Eindhoven, Den Bosch en Tilburg, alsmede de latere spoorlijn.
En ten slotte kan ook literatuur over een gebied en de daarbinnen gelegen nederzettingen een - zij het vaak globaal - beeld geven van de dominanten die bij de ontwikkeling daarvan een rol hebben gespeeld.

Al dit materiaal te zamen vormt als het ware een soort "onderlegger", die in meerdere of mindere mate houvast biedt bij het verwerven van inzicht in hetgeen als karakteristiek mag worden aangemerkt.

In dit verband zijn ook oude kaarten van belang, vooral de sinds ca. 1830 gepubliceerde topografische kaarten 1:25.000 en 1:50.000. Deze zijn namelijk direct vergelijkbaar met de huidige stafkaarten van dezelfde schaal en geven daarvoor een goed beeld van het veranderingsproces dat zowel nederzettingen als landschap in de loop der tijd hebben ondergaan. Overigens is het patroon dat uit het bestuderen en vergelijken van deze kaarten naar voren kwam, steeds ter plekke aangevuld met eigen waarnemingen met betrekking tot stratenpatroon, bebouwing en beplanting.

In hoeverre is, ondanks de hier gekozen opzet, waarbij een aantal concrete criteria als uitgangspunten dienen, toch niet het gevaar aanwezig dat er bepaalde subjectieve elementen in de beoordeling sluiten?
Degene die de inventarisatie uitvoert, maakt uit wat hij wel en niet documenteert, Hij wordt daarbij geleid door zijn kennis van de historische karakteristiek van de nederzetting. Welke elementen bepalen het eigen - specifieke - karakter daarvan? Is dit "eigene" nog afleesbaar aan bebouwing of omgeving en in hoeverre is het door veranderingen verstoord?
Het zal duidelijk zijn dat alleen al dit deel van het afwegingsproces niet geheel objectief kán zijn. Het wordt immers niet alleen bepaald door de doelstelling van het onderzoek, maar ook de persoon van de inventarisator en de tijd waarvan hij het product is.
Tegelijkertijd echter mag men erop vertrouwen dat de systematiek en de criteria die aan dit onderzoek ten grondslag liggen, een zekere garantie bieden dat persoonlijke voorkeuren bij de beoordeling uiteindelijk nergens de boventoon voeren.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het verband tussen de ruimtelijke vorm van de nederzetting en de geomorfologische en landschappelijke context waarin zij geplaatst moet worden. Aansluitend volgt een schets van de karakteristieke bebouwingstypen en groenelementen.

In het daarop volgende hoofdstuk worden de verschillende objecten alfabetisch per straat behandeld. Straten die zich onderscheiden door een duidelijke samenhang van de daarin gelegen objecten, worden in voorkomende gevallen bovendien afzonderlijk beschreven.
Per object worden vermeld: huisnummer, algemene typering, geschatte bouwdatum, exacte bouwdatum*. (b.v. blijkens muurankers, jaarsteen, literatuurvermelding), data van belangrijke wijzigingen, de aanwezigheid van eventuele artefacten, zoals stootstenen, hekpalen e.d., bijgebouwen (met vermelding van eventueel afwijkende datering), eventuele opmerkingen over details of bijzondere onderdelen**.

---

* In tegenstelling tot de geschatte bouwdatum is de exacte bouwdatum in de tekst steeds onderstreept aangegeven.

** Voor zover het rijksmonumenten betreft, zijn de beschrijvingen ontleend aan de officiële monumentenlijst, zo nodig onzerzijds aangevuld (aangegeven met N.B.).

Iedere inventarisatie bevat bovendien één of meer kaarten van het onderzoeksgebied, schaal 1:10.000 (bij dichtere bebouwing ook uitsneden met schaal ca. 1:5.000). Daarop zijn de volgende zaken aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnamen en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen, zijn eveneens aangegeven. Groepen gebouwen die een karakteristiek geheel vormen of die deel uitmaken van een interessant nederzettingstype, zijn omlijnd.

4. HISTORISCHE KARAKTERISTIEK VAN OIRSCHOT.

De gemeente Oirschot bestaat uit de kerkdorpen Oirschot en Spoordonk en een reeks kleine buurtschappen, namelijk Kattenberg, Lubberstraat, Boterwijk, Hedel, Evenheuvel, Tregelaar, Theetuin, Notel, Snepseind, De Stad en Moleneind.
De zuid- en westgrens met Veldhoven, Vessen, Middelbeers, Moergestel en Oisterwijk is grotendeels zeer rechtlijnig en loopt door nu ontgonnen voormalige heidegebieden. Slechts hier en daar vertoont deze grens onregelmatigheden als ze de Beerzeloop en de Beerze volgt.
De noordgrens met Boxtel en liempde is eveneens rechtlijnig, doorsnijdt het landgoed Heerenbeek en volgt een waterloop.
De oostgrens met Best loopt tamelijk onregelmatig door de akkergebieden tussen Straten en Aarle. Deze gebieden gaan in elkaar over, waarbij we moeten bedenken dat Best pas in de vorige eeuw van Oirschot is afgescheiden. Ten zuiden van het Wilhelminakanaal doorsnijdt de grens weer in rechte lijn de Oirschotse Heide.

In de gemeente stromen enkele waterlopen van zuid naar noord. Het betreft van west naar oost: de Heiloop, de Beerze en een aantal naamloze loopjes tussen Oirschot, Notel, Straten en Heerenbeek. Uiteindelijk monden al deze stroompjes onder Boxtel in de Dommel uit.
Het grondgebied der gemeente loopt van zuid naar noord geleidelijk af. Het zuiden ligt tussen 19 en 22 meter boven NAP, het noorden op ca. 9 meter. Het Beerzedal in het westen ligt tussen 9 en 12,5 meter boven peil. Het akkergebied van Straten en Notel ligt op ongeveer 16 meter, maar loopt in de richting van de Mortelen en Heerenbeek af tot 10,5 meter, De kommen van Oirschot en Spoordonk liggen respectievelijk op 15 en 18 meter.

De bodem bestaat grotendeels uit ten dele sterk lemig zand, dat tijdens en na de laatste ijstijd, ca. 10.000 jaar geleden, door wind en water is afgezet. In het noorden bevat de bodem vrij veel löss. In het beekdal van de Kleine Beerze treffen we deels zandige leem en veen aan. Langs de Beerze zijn oeverwallen afgezet, terwijl de waterlopen dalen hebben uitgesleten.

In grote lijnen onderscheiden we in de gemeente de volgende landschapselementen, die karakteristiek mogen worden genoemd voor de akkerdorpen op de zandgronden:

a. De grotendeels genormaliseerde beekdalen van de waterlopen, soms met lage beemden.
b. De kernen van Oirschot en Spoordonk.
c. De akkerbodems rondom deze kernen, die ten oosten en noorden van Oirschot ten dele met woningen bebouwd zijn. Ze lopen in een brede strook van oost naar west en hebben een mozaïekachtig karakter, veroorzaakt door de waterlopen en de stapsgewijze ontginning.
d. De laaggelegen broekgebieden, die met uitzondering van delen van de Mortelen ontgonnen zijn tot graslanden.
e. De voormalige heidegebieden, nu akkers en weilanden.
f. De heidegebieden met zandverstuivingen die ten zuiden van het Wilhelminakanaal nog ten dele zijn bewaard en ten dele zijn bebost (Oirschotse Heide).

De overgangen van akker- en weidegebieden naar de heide en het lage vochtige broekgebied zijn in dde gemeente uitstekend te herkennen. De overgang tussen bebouwing en buitengebied is uitzonderlijk goed afleesbaar ten westen va de kom. ter hoogte van de Boterwijkse akkers.

De ligging van Notel, Straten en Snepseind rondom een bolle akker is nog goed herkenbaar, ook al is het gebied helaas recent verkaveld en is de dorpsbebouwing dicht naar de Notel opgerukt.

Nederzettingen
Het nederzettingspatroon wordt in hoge mate bepaald door de ligging van Oirschot in een gebied waar hooggelegen zandgronden naar het noorden overgaan in lager gelegen en vochtig broekgebied. De nederzettingen liggen in een brede zuid-west-noordoost lopende strook van akkergebieden, doorsneden door noord-zuid gerichte stroompjes.
Oirschot kan in de vroege middeleeuwen ontstaan zijn als kerkelijk centrum met een kapittelkerk waarvan vele kerken in de omgeving afhankelijk waren. Het was een heerlijkheid in bezit va de heer van Oirschot, die een kasteel had in Spoordonk en later woonde in kasteel Bijsterveld. Rondom de kern met de romaanse kerk (later vervangen door de monumentale laatgotische Sint Pieter) ligt een aantal uit ontginningen ontstane buurtschappen.

De kern Oirschot ontwikkelde zich reeds in de middeleeuwen tot een "vlek", een nederzetting met niet-agrarische functies. Het marktplein vormt het centrum van een aantal kruisende wegen.
Van der Aa beschrijft in 1846 de gemeente als "het grootste en fraaiste oord en de hoofdplaats van Kempenland. Het strekt zich wijd en zijd zeer ver uit, doch is bij het Marktveld, waarop een schoon raadhuis en de kerk ligt en eenige aangrenzende straten goed betimmerd". Ook de kerk werd door hem groot en prachtig genoemd met "eenen zeer hoogen en schoonen toren, met drie omgangen, die enigzins gelijkt naar de toren der Groote of St. Laurenskerk te Rotterdam".
Een overzicht van de nijverheid in die tijd geeft het belang van de plaats binnen de regio aan. Men had marktrecht, terwijl er landbouw, handel in boter, linnenweverij en vervaardiging van spoelen, klompen en stoelen was. Verder vond men er brouwerijen, een mouterij, leerlooierijen, weverijen, water- en windmolens en een fabriek van linnen en katoen. Al in de veertiende en vijftiende eeuw worden vele godsdienstige stichtingen genoemd, waaronder hofjes en gasthuizen als het veertiende eeuwse St. Jorisgesticht.
Het marktplein en aangrenzende straten hebben vooral een- en anderhalflaags woonhuizen, een enkele maal afgewisseld met tweelaags panden.
Karakteristiek zijn de smalle maar zeer diepe achtertuinen veelal met boomgaarden. De relaties tussen de dorpskom, de akkers en de nederzettingen is vooral aan de westzijde nog zeer gaaf aanwezig, een situatie die langzamerhand uniek in Brabant is geworden.
Aan de zuidzijde bevindt zich - afgesneden door het Wilhelminakanaal - een gebied waar dorpse en landelijke elementen met elkaar verweven zijn.
Het ontbreken van doorgaande spoor- en wegverbindingen vanaf de vorige eeuw heeft geleid tot behoud van een relatief gave kern. Rondom deze kern liggen in een radiale structuur verscheidene nederzettingen.

Spoordonk is in de loop van de twintigste eeuw van een agrarische nederzetting nabij het kasteel van de heer van Oirschot (Ten Bergh) uitgegroeid tot een kerkdorp met aan het groene plein een concentratie van bebouwing, doorsneden door de landelijke Spoordonkseweg.
Ten westen van Oirschot liggen Boterwijk en Lubberstraat omgeven door een groot akkergebied. Vooral Boterwijk met de noord-zuid lopende boerderijkenstrook is een karakteristieke agrarische nederzetting op een dekzandrug.
Ten noorden van de kerk ligt eveneens een akkergebied met verspreide agrarische nederzettingen waarvan Hedel en Evenheuvel de meest opvallende zijn. Al deze nederzettingen hebben verspreide boerderijen, al dan niet in stroken en op kruisingen en wegsplitsingen karakteristieke overhoeken die soms met populieren

zijn beplant. Hier liggen ook enkele "Einzelhöfe, die tot de zeventiende eeuw kunnen teruggaan zoals aan de Termeidensteeg.
Ten oosten van de kern en door nieuwbouwwijken ermee verbonden, liggen rondom een centraal akkergebied de gehuchten Notel, Straten De Bollen en Snepseind. Notel en Straten hebben elk een eigen driehoekig plein, waarop in Straten de kapel is gebouwd.
Ten noorden van Notel en Straten in de richting van De Mortelen liggen verspreide hoeven, ontstaan uit ontginningen. Door latere opsplitsing van bedrijven zijn hier nederzettingen ontstaan, o.a. Tregelaar.

In de gemeente bevinden zich twee landgoederen, Heerenbeek in het noorden en 's-Heerenvijvers in het zuiden.

Bebouwing en groenelementen

Boerderijen
Het buitengebied van Oirschot wordt sinds de late negentiende eeuw gekarakteriseerd door populierenbeplanting langs wegen en erfscheidingen. In dit landschap zijn relatief veel gave boerderijen uit de achttiende en negentiende eeuw bewaard gebleven.
Deze gebouwen zijn in de meeste gevallen moeilijk in te passen in de vernieuwing en schaalvergroting van de landbouw. In sommige gevallen heeft men de boerderijen een woonbestemming gegeven of in twee woningen gesplitst. Andere boerderijen zijn geheel of gedeeltelijk als stal of werktuigschuur in gebruik genomen. Verbouw of restauratie vragen een bijzondere zorg, die helaas niet altijd gegeven wordt. Zo verdween het gave Notel 20 ten behoeve van nieuwbouw in "aangepaste" stijl. Liempdsedijk 3 daarentegen is tot op heden een voortreffelijk voorbeeld van terughoudende aanpak, waarbij ook de voor Oirschot en omgeving zo karakteristieke houten beschieting met tochtkieren bleef gehandhaafd. Elders maken op grote schaal kozijnen plaats voor slecht gedetailleerde hardhouten vervangers. Zo werd onder meer De Bollen 13 verminkt.

In het buitengebied treffen we twee typen boerderijen aan: het kortgeveltype en de langgevel, beide teruggaande tot de zeventiende eeuw.
Het kortgeveltype is betrekkelijk zeldzaam. Een der oudste voorbeelden is Bestseweg 50, nu bedrijfsruimte bij een jonger woonhuis. Inwendig bleven gebint en hoofdindeling gehandhaafd.
Het fraaie complex Straten 10 zal zeker nog zeventiende eeuws zijn en draagt in de schuur het jaartal 1606. De stal heeft een overstek. Tot het complex behoren verder een schuur en schaapskooi. Het bovengenoemde Liempdsedijk 3, met jaarsteentje 1784 is mogelijk in 1672 gebouwd en omvat eveneens een groep gebouwen. Het huis heeft een driebeukig gebint. Ernaast ligt een schop voor de karren en erachter een bakhuisje uit 1792. Een merkwaardig bouwwerk is de tot twee boerderijen verbouwde tiendschuur op Heerenbeek. Deze heeft een zeker tot de zeventiende eeuw teruggaand driebeukig ankerbalkgebint. De kortgevel Straten 9 is nogal verbouwd en heeft een jaarsteen 1801.
In de loop van deze eeuw zijn enkele kortgevels gebouwd, o.a. de vroegere kasteelhoeve Montfortlaan 14 uit 1932 met erachter nog de oude langsdeelschuur. In de ontginningen ten noorden van het dorp ligt de kortgevel Nieuwe Dijk 43 uit ca. 1930.
Het langgeveltype overheerst in de buitengebied. De oudst gedateerde boerderij van dit type is de Pannenhoef met jaarankers 1683 aan de Schansstraat 11. Het is een langgerekte boerderij waarvan het stalgedeelte drie- en het woongedeelte tweebeukig is.
Termeidensteeg 2 is een bijzonder voorbeeld van een "Einzelhof" met zadeldak tussen topgevels en een tweebeukig woongedeelte met in de stal balkdragende

muren. Zwanenburg 1 kan uit 1664 dateren en heeft een voor boerderijen zeer ongebruikelijke ingezwenkte klokgevel.
Wintelresedijk 4 bezit een misschien nog 18e eeuws woonhuis met recentere stal. Notel 20 (vroeger 12) was tot de sloop in 1980 een der mooiste voorbeelden van een langgevel uit de zeventiende eeuw met wolfsdak en overstek aan de wegzijde. In de dorpskom ligt aan de Rijkesluisstraat een tweetal boerderijen: no. 20 met een vrijstaand woonhuis uit 1717 en no. 54-56 met haaks aan het woonhuis gebouwde stal.

Vele langgevelboerderijen zijn door hun eenvoud moeilijk dateerbaar. Uitwendig kunnen ze achttiende of vroeg negentiende eeuws zijn, de gebintconstructies zijn vaak ouder. Hier worden alleen de gaafste complexen genoemd.
Hedel 6 is een groep met langgerekt woonstalhuis, een vervallen schuur en een bakhuis met zand- of turfberging. Fluterd 1 is uitermate fraai, niet in het minst door de eenheid van gebouw en erfbeplanting. Dit geldt ook voor Oude Grintweg 60 dat aan de overzijde van de weg een moestuin met geschoren haag heeft.
Lubberstraat 10 is weliswaar verbouwd maar bezit een bakhuis met schop. Liempdsedijk 1, een langgerekt gebouw heeft een jaarsteen uit 1796. De Boterwijksestraat bestaat uit een strook waardevolle boerderijen.
No. 3 is een keuterijtje met overstek aan de stalzijde. No. 15 is een langgevel met enkele oudere elementen en erfbeplanting. No. 16 bewaart nog een deel van de in Oirschot veel voorkomende houten stalbeschieting. No. 20 uit 1840 is verbouwd tot woonboerderij. Het woninkje Brembos 1 is misschien nog achttiende-eeuws en sterk gerestaureerd. De curieuze gebintstijlen in de voorgevel bleven bewaard. Ook De Bollen 12A is sterk verbouwd tot woonboerderij.
Een gaaf keuterijtje uit de vorige eeuw is De Fransman 6. De Bollen 7-11 vormt als reeks met bijgebouwen een gave groep. Straten 15 is een groep van woonstalhuis met bijgebouwen. Gave groepen treffen we ook aan bij Kampsesteeg 16, Wevershoek 1 en Straten 7 en 8 (met bakhuisjes). Het vroegere café Vingerhoets, Oude Grintweg 90, was befaamd wegens het gave interieur.

In de tweede helft van de negentiende eeuw verliest het gebint als structurerend element van het boerenhuis aan betekenis. De hoger opgetrokken baksteenmuren gaan de balken van de hoofdconstructie dragen. Goede voorbeelden van dit type zijn Van Coehoornweg 3 (uit 1867), De Bollen 7 en het zeer vervallen maar gave (?) Mousten 5.
Rond 1900-10 wordt steeds meer gebruik gemaakt van machinaal vervaardigde bouwmaterialen, terwijl ook elementen van de stedelijke burgerarchitectuur hun intrede doen. Het betreft onder meer polychroom siermetselwerk en profielsteen. Voorbeelden zijn Oude Grintweg 67, De Bollen 6 en Lopensestraat 8. Soms hebben de panden wolfsdaken, maar vaker worden met pannen gedekte zadeldaken toegepast. Een goed voorbeeld is Notel 6 met fraai betegelde schouw en een vrijstaand bakhuis. Ook Pallande 8 uit 1923 is zeer gaaf. Schansstraat 16, de opvolger van de vijftiende eeuwse "Armenhoef", is sterk verbouwd.
De taaiheid van oude boerderijtypen blijkt uit boerderijen als 't Ven 3, Notel 22 (ca. 1930), Hedel 3 en Schansstraat 13 (ca. 1945), die nog geheel aan de oude opzet beantwoorden ook al heeft de potstal plaats gemaakt voor de grup- of "Hollandse" stal.

Oude Bestseweg 5 daarentegen toont in het woonhuis al art-deco-details.
Bij de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog wordt teruggegrepen op oude tradities. Veel boerderijen hebben weer wolfsdaken, deeldeuren en zesruits roederamen. Voorbeelden zijn boerderijen als Broekstraat 25 en Hemelrijken 1, de laatste met onderluiken en sierblokjes en landarbeiderswoningen als Broekstraat 9 en Slingerbos 37.
Een relict van landbouwmechanisatie is de tweeroedige ijzeren hooiberg bij Hedel 7.

Woonhuizen.
Achter negentiende-eeuwse gevels gaan in veel gevallen oudere woonhuizen schuil, die nooit systematisch onderzocht zijn. Dit is te betreuren, omdat verscheidene panden met een oudere kern recent gesloopt zijn, onder meer Nieuwstraat 8, een pand met zeer lage gevels dat ouder zal zijn geweest dan de gevel deed vermoeden. Het buurpand no. 6 bleek bij een herstelling belangrijke resten te bevatten van een gebint, dat zeker ouder is dan het negentiende eeuws ogende pandje doet vermoeden.
Een overzicht van de woonhuizen in de gemeente moet dan ook vooralsnog geschieden aan de hand van uiterlijke kenmerken, die wel indicaties geven over het inwendige. Oirschot bezit panden die tot de zestiende en zeventiende eeuw teruggaan. Deels hebben ze de nokrichting haaks op de straat, deels evenwijdig hieraan.

Aan de westzijde van het Marktplein ligt een reeks huizen met topgevels en noklijn evenwijdig aan de straat. Een van deze panden is no. 15, met rijzige gevel en een smalle gang als perceelsscheiding met no. 14.
Aan de zuidkant van het plein liggen enkele bredere huizen, waaronder no. 6 met een halsgevel en Vrijthof 10 met een tuitgevel en gesneden bovenlicht. Sint Odulphusstraat 1 aan de oostelijke pleinwand kan zeventiende eeuws zijn, maar is sterk verbouwd. Ook elders in de hoofdstraten liggen panden met de korte gevel aan de straat, zoals het diepe, anderhalflaagse huis Torenstraat 8 en Nieuwstraat 7, dat deels op de Kerkstraat is gericht. Aan de Nieuwstraat heeft dit pand een eenvoudige tuitgevel, aan de Torenstraat daarentegen een in- en uitgezwenkte top uit de zeventiende of achttiende eeuw. Inwendig zijn de muren balkdragend. Rijksesluisstraat 24, uit de vorige eeuw, kan ook tot deze categorie worden gerekend.

De meeste woonhuizen in het beschermde gezicht zijn langsgericht, met de noklijn evenwijdig aan de straat. Ze tellen veelal één bouwlaag. Enkele panden hebben een verhoogde borstwering en dientengevolge anderhalve bouwlaag. Het betreft het sterk gerestaureerde Gasthuisstraat 25-27 uit de zeventiende eeuw of ouder en enkele panden in de Koestraat, o.a. no. 8 en Nieuwstraat 13-15. Ook Heistraat 1-3 en de huisjes van de Funcatie Jan Daems van Nunen uit 1613 in de Molenstraat horen hierbij.
De eenlaags woningen vormen verreweg de grootste groep. Enerzijds betreft het hier deftige dorpshuizen en anderzijds eenvoudige rijtjeswoningen van hofjesbewoners en arbeiders.
Een der oudste voorbeelden is het bovengenoemde Nieuwstraat 6, dat bij een verbouwing sporen bleek te bevatten van een eenbeukige houtconstructie. Het huisje kan nog zeventiende eeuws zijn. Het museum "De vier quartieren", St. Odulphusstraat 11 is een heel wat rijker pand, met balkdragende muren en decoratieve boogtrommels boven de ramen. Nieuwstraat 5 is achttiende of zeventiende eeuws met lagere achtergevel en een fors schilddak. Dekanijstraat 3 zal uit het begin van de achttiende eeuw dateren. Leeuwerikstraat 18-33 uit 1715 is een rijtje van drie eenvoudige huizen. Meer van dergelijke rijtjeshuizen bevinden zich in de Gasthuisstraat.

Het Amelrijck Booth-gasthuis is gesloopt, maar de woninkjes 79-89 bleven gelukkig bewaard. Het laatste pand heeft de opkamer aan de straatzijde. Noyenstraat 14 kan uit 1732 dateren, Nieuwstraat 45 uit 1766 is een fors dorpshuis met balkdragende muren, evenals Molenstraat 4 en de vroegere tuinmanswoning Montfortlaan 11 (1782).
Moeilijk dateerbaar is de reeks kleine woningen Eendenpoel 1-3, Molenstraat 12 en Van Baerlandstraat 1. Dergelijke allereenvoudigste pandjes komen veel voor. Details als tandlijsten en metselwerk maken duidelijk dat Kerkstraat 4-6, St. Odulphusstraat 12 en 16-22 negentiende eeuws moeten zijn. Toenemende decoratie, kroonlijsten en stoepen met hekken, onderscheiden de woningen van de gegoede burger uit de vorige eeuw van de arbeiderswoninkjes. Nieuwstraat 48 en 54 zijn goede voorbeelden. Enkele panden tonen de typische laat-negentiende-eeuwse stucdecoraties in de vorm van speklagen, lijsten en pilasters, onder meer Nieuwstraat 21 en 30. In deze straat is het huis no. 33 een voorbeeld van decoratieve afwisseling tussen neorenaissance decoraties en verzorgd siermetselwerk. Ook de stoep met kettingen is als statussymbool aanwezig.

Betrekkelijk zeldzaam zijn langsgerichte tweelaags panden, die door hun hoogte in het straatbeeld opvallen. Het oudste voorbeeld is de vroegere Latijnse School uit 1629 aan de Schoolstraat en Groenberg uit 1613 aan de Molenstraat. Het eerste pand heeft trapgevels, sierlijk metselwerk, speklagen en ontlastingsbogen. Boogtrommels met siermetselwerk keren ook terug in Koestraat 21. Achttiende eeuws is Nieuwstraat 339 met gepleisterde gevel, kleine roederamen en stoep. Rijkessluisstraat 2 met empire schuiframen is gedateerd 1856. Uit dezelfde tijd dateert Vrijthof 9 met zesruits ramen en kroonlijst. Markt 8 uit 1870 is sterk gerestaureerd, maar een goede vertegenwoordiger van het blokvormige herenhuis uit de vorige eeuw. Een ander voorbeeld hiervan is Bestseweg 5-7 met gestucte raamomlijstingen uit ca. 1870.

Vanaf de jaren twintig wordt de oude kern sterk uitgebreid, deels met woningwetwoningen van steeds hetzelfde type. Een voorbeeld is De vier Uitersten 2-12. Tegelijkertijd verrijzen echter aan de Spoordonkseweg vrijstaande burgervillaatjes van baksteen met motieven uit de art-deco, Amsterdamse school en het wewrk van Dudok. Ook aan de Lindelaan 3 en de Rijkesluisstraat 63 vinden we dergelijke panden. Een expressief en goed gedetailleerd voorbeeld is Spoordonkseweg 17. Leeuwerikstraat 9 is een landelijk huisje uit deze periode.
Aan de Lindelaan ligt ook een reeks woningen die in hun traditionele opbouw typerend zijn voor de wederopbouw na 1940. Gave voorbeelden zijn no. 2, 6-10 en 21 en Koningshof 8. De reeks volkswoningen wordt afgesloten met panden aan de Karel Doormanlaan en het Helpad, rijtjeswoningen en blokjes van twee met elementen van de Bossche Schoolstijl.

In het buitengebied liggen hier en daar vrijstaande villa's, die motieven vertonen, die we al eerder in de kom tegenkwamen. Schoonoord, Bestseweg 34 is een blokvormig gepleisterd huis uit 1835. Châtelet Sonnevanck aan de Spoordonkseweg 16 vertoont elementen van de chaletstijl. Bestseweg 339 tenslotte is een zeer afgewogen en goed gedetailleerd voorbeeld van nieuw-zakelijke villabouw uit ca. 1935. De kleuren van hout- en ijzerwerk en de compositie der muuropeningen versterken deze kwaliteiten.
Het landgoed Heerenbeek bezit een kasteelachtig verbouwd landhuis uit 1864, waarvan enige elementen zoals een boogfries en kantelen intussen weer verwijderd zijn. Montfortlaan 12 is het kasteel Bijsterveld, een fors blokvormig gebouw met rococo-elementen, nu ingeklemd tussen forse kloostervleugels.

Ten Bergh 7-8 is het enige restant van het vroegere kasteel van de heer van Oirschot aan De Beerze.

Kerkelijke gebouwen.
Het dorpssilhout wordt gedomineerd door de na de Tweede Wereldoorlog gerestaureerde Pieterskerk. Deze laatgotische basiliek is opgetrokken uit baksteen met toepassing van natuursteen als versoberde versie van een laatgotische Brabantse stadskerk. De voorganger van dit bouwwerk is het gerestaureerde tufstenen "Boterkerkje" aan het Vrijthof. Aan het Kapelpad bevindt zich de R.K. begraafplaats met verscheidene graven en een gave calvarieberg. Aan Nieuwstraat 17-17a ligt de forse gepleisterde pastorie van de Pieterskerk, een klassiek aandoend huis uit ca. 1840.
Een vage echo van het torensilhouet van de Pieterskerk vinden we in de Bernadettekerk te Spoordonk, uitgevoerd in een sterk vereenvoudigde baksteentrant met vormcitaten uit de Brabantse laatgotiek. Ook de pastorie is aangepast aan dit markante bouwwerk.
In het silhouet van Oirschot valt ook het immense Franciscanessenklooster Bethlehem op, een bouwwerk dat de architecten Cuypers en Stuyt aan de Koestraat bouwden ter vervanging van een laat-achttiende eeuws complex. Opvallend is de strikte scheiding tussen klooster en internaat door de neoromaanse kapel. De latere rectorswoning en huishoudschool zijn in dezelfde trant opgetrokken, een mengvorm van traditionele, klassicistische en romaanse elementen.
Aan de Nieuwstraat 28 ligt het Carmelitessenklooster Bleijendaal, bestaande uit een zestiende-eeuws huis, door H.W. Valk uitgebreid met een pretentieloos kloostertje rond een hof.
Het klooster van de Montfortanen omvat enige kort na 1900 aan het kasteel gebouwde vleugels en een neogotische kapel.
Huize Sint Joris van 1863 aan de Gasthuisstraat is grotendeels vernieuwd, maar bewaart nog een neogotische kapel. Het gebouw gaat terug op een stichting uit de late middeleeuwen, waarbij no. 25-127 pelgrimsverblijf moet zijn geweest.
Buiten de dorpskom ligt aan de Proosbroekweg de Kapel van de H. Eik, met in de frontgevel de laatgotische kolommen van het vroegere oksaal van de Pieterskerk. Verder is het gebouwtje een eenvoudig midden negentiende-eeuws kerkje, vergelijkbaar met de even oude kapel De Bollen 12. Aan de Oude Grintweg ligt de begraafplaats van de familie Van Coehoorn van Heerenbeek. Aan De Kemmer ligt de Joodse begraafplaats. Op de hoek van de Bestseweg een wegkruis uit ca. 1950.

Openbare gebouwen
Ten westen van de Pieterskerk ~~ligt~~ staat het vroegere raadhuis, een laatgotisch bouwwerk dat in de huidige vorm teruggaat op een restauratie door A.A. Kok uit 1938-39. Het huidige raadhuis, Deken Frankenstraat is een goed voorbeeld van inpassing binnen het beschermde dorpsgezicht van een complex in de trant van de Bossche School.
In de nabijheid ligt het blokvormige vroegere kantongerecht, een voorbeeld van overheidsbouw uit de jaren na 1900. Dekenijstraat 12-14 is het vroegere oefenlokaal van de vrijwillige landstorm, met veldwachterswoning.

Industriële gebouwen
Een der oudste gebouwen van deze categorie is de nog steeds functionerende brouwerij De Kroon aan de Koestraat uit 1773. Het watermolengebouw aan de Spoordonkseweg is uit 1868, maar de molen wordt reeds in de zestiende eeuw genoemd. De windmolen de Korenaar dateert uit 1857.
Oirschot is vooral bekend door de produktie van meubels, waaronder de "Oirschotse Stoel", die op een Amerikaans voorbeeld teruggaat. Zeer gaaf is het complex Teurlincx en Meijers aan de Rijkesluisstraat, met onderdelen uit verschillende bouwfasen vanaf 1860.

Kleiner en eenvoudiger is Koestraat 45, de fabriek Van Leuven- Van Hout uit 1886.
Interessant is een tweetal woninkjes in het buitengebied, die aan het eind van de vorige eeuw werden gebouwd als boterfabriekjes. Notel 45 is zeer gaaf, Straten 2 is nogal verbouwd.
Verspreid in het dorp vinden we nog enkele andere bedrijfsgebouwen.
Molenstraat 42 is een leerlooierij, nu supermarkt, Bestseweg 32 een meubelmakerij en Van Baerlandstraat 5 zal ook een bedrijfsfunctie hebben gehad.
Aan de Beerseweg een ijzeren ophaalbrug over het Wilhelminakanaal.

Artefacten
Binnen de oude dorpskern zijn diverse straten nog voorzien van stoepen en hekken. Goede voorbeelden zijn de Van Baerlandstraat en de Nieuwstraat waar veel huizen stoepen en palen met kettingen hebben. Aan het Begijnhof is de put van het Amelrijck-Bootsgasthuis herplaatst, die misschien nog uit de late middeleeuwen dateert.

Groenelementen
Voor een nederzetting als Oirschot is de aanwezigheid van groen en open landschap van eminent belang. In het buitengebied zijn de populierenrijen van belang, sinds eind negentiende eeuw in de plaats gekomen van de erfscheidingen met eikenwallen.
In de buurtschappen hebben boerderijen en pleinen nog oude beplanting. Dit geldt onder meer voor Straten-De Bollen. Verscheidene boerderijen bewaren huislinden en oude hagen. Goede voorbeelden zijn Heersdijk 2, Spoordonkseweg 141 en Wevershoek 1. Liempdsedijk 2 en 3 liggen mooi in het landschap. Fluterd 1 heeft onmiskenbaar een der meest gave erven met haag en boomgaard.
Naarmate we de dorpskern naderen is het binnendringen van het groen tussen de bebouwing van meer betekenis. De groene diepe achtertuinen en wegen en paden met hagen vormen evenzovele groene vingers. Vooral ten westen van de Nieuwstraat is dit beeld overheersend. Dit is een der weinige Brabantse voorbeelden waarbij het dorpssilhouet nog geleidelijk overgaat in min of meer ongerept akkergebied. Ook het gebied Noyenstraat, Odulphusstraat en Kerkstraat heeft nog omvangrijke groene tuinen, deels nu omgevormd tot parkeerterrein. In het midden van het dorp hebben de Markt en aansluitende straten beplanting van kastanjes en vooral linden.
Ten zuiden van het Wilhelminakanaal bevindt zich een kleinschalig landelijk gebied met menging van akkers, erven, boomgaarden en boerderijtjes.
De landgoederen rondom de kern bezitten oude lanen van eik en beuk. Voorbeelden zijn Heerenbeek en 's-Heerenvijvers waar parken met exoten liggen binnen akkergebieden en bos. Het park rond Bijsterveld heeft zeer oude bomen, waaronder eik, beuk en exoten als mammoetboom, vleugelnoot en libanonceder.

5. OVERZICHT VAN STRATEN, GEBOUWEN EN GROENELEMENTEN

Akkerweg

* 2 Langgevelboerderij, nu woonhuis (1861)
Schilddak. Woongedeelte met kleine roederamen. Bedrijfsgedeelte sterk verbouwd ca. 1970.

* 3 Langgevelboerderij (19e eeuw).
Woongedeelte met kleine roederamen verbouwd ca. 1940.
Achtergevel en bedrijfsgedeelte geheel vernieuwd ca. 1970.
Bakhuis onder zadeldak. Hooiberg.
Vier linden ca. 250-350 cm. omtrek.
Enige note- en fruitbomen.
(foto 1)

Van Baerlandstraat

Klinkerstraatje deels met tuinmuren.
(foto 2)

1 Eenlaags woonhuis (19e eeuw).
Zadeldak. Zesruits schuiframen.
Gewit.
(foto 3)

Bij 5 Tweelaags bedrijfsgebouw (eind 19e eeuw).
Zadeldak. Gerabatte topgevel.
Getoogde ramen.
(foto 4)

Beerseveld

* 20 Langgevelboerderij, nu woonhuis, midden 19e eeuw.
Wolfsdak. Zesruits ramen.
Bedrijfsgedeelte verbouwd.

* 21 Langgevelboerderij (ca 1900).
Zadeldak. Zesruits schuiframen.
Smeedijzeren poort.

Beerseweg

* Ongenummerd.
IJzeren ophaalbrug (ca. 1950).
Met vast bruggedeelte van beton.
(foto 5)

* 1 Langgevelboerderij, nu bedrijfsgebouw en woonhuis (1913).
Zadeldak.
Brede dubbele zesruits ramen.
IJzeren ramen in het bedrijfsgedeelte.
(foto 6)

* 2 Langgevelboerderij (ca. 1900, 1950).
Zadeldak. Zesruits schuiframen.
IJzeren stalramen. Dwarsdeel.
Bakhuisje onder zadeldak (eind 19e eeuw).
Twee notebomen, meidoornhaag, fruitbomen.

* 3-4 Langgevelboerderij met ouderwoning (eind 19e eeuw, ca. 1920).
Zadeldak. Zesruits schuiframen.
Het ouderwoninkje ca. 1920 aangebouwd. Dwarsdeel.
(foto 7)

* 6 Langgevelboerderij (ca 1890).
Zadeldak.
Zesruits schuiframen met luiken.
Sierankers. Dwarsdeel.
Paardekastanje ca. 200 cm. omtrek.

* 11 "Hoeve Doornboom", langgevelboerderij (19e eeuw).
Zadeldak.
Nieuwe ramen met kleine roedeverdeling. Sterk verbouwd.

Begijnhof

Ongenummerd.
Op de binnenplaats der moderne woningen een hardstenen put bestaande uit segmenten en met twee geprofileerde lijstranden.
(misschien 16e eeuws).
Vergelijk de put van de abdij Berne te Kerkwijk (Gelderland).

Bekersberg

* Tegenover 4.
Eenbeukig schop (19e eeuw).
Met gebint en zadeldak.